

Gazipaşa'nın Balca Yaylası'nda Bulunan Kaya Üstü Arap Harfli Yazıtların Tanıtım ve Değerlendirmesi

Introduction and Analysis of the Arabic-Script Inscriptions Found on Rocks in the Balca Plateau, Gazipaşa

İbrahim ŞAHİN (Sorumlu yazar / Corresponding author)

Prof. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Lehçeleri Ana Bilim Dalı,
ibrahim.sahin@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0167-2568

Özet

Makale, varlığı, yayla sakinleri tarafından öteden beri bilinen ancak bilimsel anlamda 2023 yılında keşfedilen Balca Yaylası'ndaki (Gazipaşa / Antalya) Arap harfli iki yazıtın okunuşuna ve değerlendirmesine odaklanmaktadır. Türkiye sınırları içerisinde mimari eserlerde ve mezar taşlarında bu harfle yazılmış sayısız kitabeler bulunmakla birlikte dağ başlarında, moloz taşlara kazınmış yazıt örneğine rastlanmıyor oluşu, söz konusu yazıtları özel ve önemli kılmaktadır. Çalışma çerçevesinde, yazıtların epigrafik belgelemesi ve okuması yapılmış; okuma sonucunda, yazıtların buraya halka öğüt vermek amacıyla yazıldığı sonucuna varılmıştır. Yazıtlarda, hayatın geçiciliğini, ölümün ve ahiretin varlığının dile getiren birbirinin devamı iki şiir bulunmaktadır. Hece ölçüsüyle, halk diline yakın bir üslupla yazılmış şiirlerin sahibi ve kayaya kazıyan kişi kaynaklarda yer almayan Süleyman İbrahim adlı bir şahıstır. Tarih kısmı yıpranmış olan yazıtların Hicri 1302 ya da 1336 tarihine ait olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca, İslâm öncesi Türk kültüründe Runik Türk yazısı kullanılarak moloz taşlara yazı yazmanın çok sayıda örneği olduğu halde, Arap harfleriyle Anadolu'da bunun örneklerine rastlanmayışı (ya da nadiren rastlanıyor oluşu), Arap harflerine kutsiyet atfedilmesinden ve buna bağlı olarak bu alfabenin alelade yerlere yazılmasının uygun görülmemesinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Balca Yaylası, Gazipaşa, Arap harfli yazıt, ilk okuma, Süleyman İbrahim

Abstract

This study focuses on the decipherment and analysis of two Arabic-script inscriptions located on the Balca Plateau (Gazipaşa/Antalya), whose existence had been familiar to local residents for many years but was not scientifically recorded until 2023. While numerous inscriptions inscribed with this script are found on architectural monuments and gravestones within Turkey, the lack of inscriptions carved into rubble on mountaintops makes these inscriptions special and significant. The study conducted epigraphic documentation and reading of the inscriptions, which concluded that they were inscribed here to counsel the public. The inscriptions contain two consecutive poems that express the transience of life and the existence of death and the afterlife. The author of the poems, written in a syllabic meter and a style close to the vernacular, and the person who inscribed them on the rock is a man named Süleyman İbrahim, whose existence is not mentioned in

Atıf / Citation: Şahin, İ. (2025). Gazipaşa'nın Balca Yaylası'nda bulunan kaya üstü Arap harfli yazıtların tanıtım ve değerlendirmesi. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 25(2), 607-618. <https://doi.org/10.32449/egetid.1782766>

the sources. Although the dates on the inscriptions are worn, they are estimated to correspond to either 1302 or 1336 AH. In addition, it is concluded that although numerous examples of inscriptions on rubble stones written in the Runic Turkish script exist in pre-Islamic Turkish culture, the absence (or rarity) of comparable examples written in Arabic script in Anatolia is related to the sacred status attributed to Arabic letters and the resulting perception that using this alphabet in ordinary or mundane contexts was inappropriate.

Keywords: Balca Plateau, Gazipaşa, Arabic script inscription, first reading, Süleyman İbrahim

İnsanoğlunun duygularını ifade etmek için taşları ne zamandan beri bir gereç olarak kullandığını tam olarak bilinemesi de, dünyanın çeşitli coğrafyalarında tespit edilen petroglifler, bu kültürün insanlık tarihinin kadim zamanlarından beri var olduğuna işaretler. İnsanoğlu başlangıçta, üzerine kalıcı yazı yazacak başka bir gereç bilmediğinden taşı kullanmışsa da; papirüs, deri ve kâğıt gibi yazı gereçleri icat edildikten sonra da taşın vazgeçmemiştir. Şüphesiz, taşın vazgeçilmezliğini sağlayan şey, onun yüzyıllara meydan okuyan dayanıklılığı ve heybetli duruşu idi.

Tarihlendirmesi, anlamlandırması ve hatta aidiyeti tartışmalı olan kaya resimleri (petroglifler) bir kenara bırakılırsa, bilgilerimiz dairesinde Türklere ait ilk yazı sistemi Köktürk yazısıdır. II. Köktürk Kağanı İltiş Kağan döneminden kalma (682-692) 6 satırlık Çoyr yazıtı, taşlara kaydedilen tarihi bilinen en eski Türkçe metin olarak kayıtlara girmiştir (Ercilasun, 2015: 128). Bu yazı sistemiyle, “bengü taş” (‘mezar taşı, ebedî taş’) üzerine, “*tokı(t)-*” (‘yaz(dır)mak’), “*oy-*” (‘hakketmek, kazımak’), “*yon-*” (‘taş yontmak’), “*bodu-*” (‘boyamak, süslemek’) teknikleriyle (Tekin, 1993: 13) bugünkü Moğolistan sınırları dışında, Güney Sibiryâ’da, Orta Asya’da, İdil-Ural bölgesinde, Kafkaslarda, Kırım’da, Macaristan’da (Ercilasun, 2015: 128-143) Suriye’de (Otman, 2016) ve Anadolu’da Toroslarda (Şahin, 2012) pek çok yazıt kaydedilmiştir. Şüphesiz bunların en meşhur örnekleri Moğolistan’ın orta kesimlerinde bulunan Bilge Kağan, Köl Tigin ve Tonyukuk yazıtlarıdır.

Her ne kadar ilk Türkçe yazıt örnekleri Köktürk yazı sistemiyle kaydedilmişse de, İslâm’ın kabulüyle “10. Yüzyıl ortalarından 20. yüzyılın ortalarına kadar, yani 1000 yıl gibi çok uzun bir süre tarihî ve modern Türk dili ve lehçelerinin yazımı için kullanılan tek alfabe (Tekin 1997: 72)” niteliğindeki Arap harfleriyle kaydedilen yazıt örnekleri (gerek sayıca ve gerekse tür bakımından) çok daha zengindir. Bugün Arap harfleriyle Türkçe yazıt örnekleri Türkistan, Afganistan, İran, Kırım, Kafkaslar, İdil-Ural, Türkiye ve Balkanlar, Kuzey Afrika, Arabistan, olmak üzere Türk milletinin varlık gösterdiği tüm coğrafyalarda başta mezar taşları olmak üzere, saray, han, hamam, cami, çeşme, köprü, han, türbe gibi mimari eserlerde yoğun şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Makalemizin konusuna geçmeden önce, Türkiye’deki bilim literatüründen birbirinden farklı çerçevede kullanılan “yazıt” ve “kitabe” terimlerine açıklık getirmenin yerinde olacağını düşünüyoruz: Türkiye’de bilim literatüründe;

Köktürk harfleriyle yazılan epigraflar için “yazıt” terimi kullanılırken Arap harfleriyle yazılanlar için “kitabe” teriminin kullanıldığı gözlenmektedir. Ancak bu terim farklılığının bize göre asıl sebebi; epigrafın hangi yazıyla yazıldığından çok, “yazıt” olarak adlandırılan epigrafların başlı başına bir eser iken “kitabe” olarak adlandırılanlarınsa herhangi bir mimari eserin parçası (onlar hakkında bilgi veren, onları süsleyen) olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durum dikkate alınarak elinizdeki makalenin odağını oluşturan epigraflar için “yazıt” teriminin kullanılması uygun görülmüştür.

Bu makalenin konusunu, Antalya’nın Gazipaşa sınırları içerisine giren Balca Yaylası’nda, bir su kaynağının başındaki kayalıkta, yan yana bulunan Arap harfli iki yazıtın okuması ve değerlendirmesi oluşturmaktadır. 2023 yılının Temmuz ayında, bölge sakinlerinden varlığını öğrendiğimiz ve aynı günlerde epigrafik belgelemesini yaptığımız yazıtlar, söz konusu yaylada, deniz seviyesinden 1900 m. yükseklikte yer almaktadır. Plato şeklindeki bu yayla, geleneksel konar-göçer kültür içerisinde, küçükbaş hayvan sahibi obaların yaylası olarak kullanılmıştır. Yayla günümüzde, Göçük köyünde sakin olan Göçüklü aşireti tarafından kullanılmaktadır. Göçüklü aşiretinin Göçük köyüne yerleşmesiyle, geleneksel konar-göçer hayat tarzı zayıflamış olsa da halen bu köyden bazı kişiler yaylamak ve sürülerini otlatmak için yaylaya çıkmaktadırlar. Yaylanın orta kesiminde hayvan sürülerinin su ihtiyacını karşılayan bir pınar bulunmaktadır. Yazıtlar, pınarın yaklaşık 10 m. kadar yukarısında, küçük kayalardan oluşan bir tepecikte bulunmaktadır. Söz konusu yazıtlar, üzerine hayvanların ve insanların çok kolay çıkamayacağı bu kayalıklar arasında yere sabit birbirine 90 derecelik açı oluşturacak şekilde birbirine bitişik iki kayanın yamaç kısımlarında yer almaktadır.

Anadolu’da, Arap harfli ilk yazıtlar/kitabeler Şanlıurfa’da tespit edilmiş olsa da VII. yüzyılın sonları ile VIII. yüzyılın başlarına tarihlenen bu Arap harfli yazıtlar Emevîlere ait olup Arapçadır (Demir, 2012: 15-30). Selçuklular döneminde Türkler tarafından yazılan kitabelerin de Arapça olduğu görülür. Türkçe yazılmış ilk kitabenin ise, Seyitgazi ilçesinde bulunan 1369 tarihli Kurd Abdal Vakfıyesi olduğu ileri sürülmüştür (Tütüncü, 2015: 17). Anadolu’da hatta genel olarak Türk tarihinde taşla yazılmış en büyük ve en görkemli “kitabe” (uzunluğu 3,70 m., genişliği 2,14 m.) ise, Germiyanoglu II. Yakup Bey tarafından Kütahya’da yaptırılan imarette bulunan ve kısaca “Taş Vakfiye” olarak bilinen 817/1414 tarihli (Uysal, 2006: 135-36; Gedik, 2017: 123) yazıttır. Bu tarihlerden başlayarak 1928 yılında Latin harflerinin kabul edilişine kadar yapılan neredeyse tüm kamu ve vakıf binalarında Arap harfli kitabelere yer verildiği görülür. Kitabeler genellikle mimari eserin bir parçası olarak yapının içinde ya da üstünde temsil edilseler de bu durumun istisnaları yok değildir. Örneğin, Bayezid Paşa Zaviyesi’ne (Amasya’da, Leğenkaya mevkinde) ait olmakla birlikte Vaviye’nin dışında Yeşilirmak’ın karşı kıyısında bir kayaya oyulmuş olan 1418 tarihli 2 m.

boyundaki Arapça taş vakfiye (Günay, 2005: 225; Keskin, 2016:17-20) bu istisnalardandır.

Arap harflerinin mimari eserlerde ve mezar taşlarındaki bu yaygın kullanıma karşın dağlarda, sabit kayalarda Arap harfli yazıtlara nadiren rastlanması, kanaatimizce sorgulanması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira Anadolu Türklerinin ata yurtları olan Türkistan'da, Güney Sibirya'da ve Ötüken'de (günümüz Moğolistan'ında) göreceli olarak dağ başlarında kayalara yazı yazmak oldukça yaygın bir kültürdür. Nitekim Cengiz Alyılmaz, Yenisey yazıtlarının önemli bir bölümünün dağlardaki kayalar üzerine yazıldığını, bu durumun dağların Türk boyları tarafından Tanrı'ya yakın mekânlar olarak kabul edilip kutsal sayılmalarından kaynaklandığı ifade eder (2007: 17), ki bize göre de doğru bir değerlendirmedir.

Okuryazarlığın yüzyıllar içerisinde sürekli olarak yaygınlık kazandığı gerçeği dikkate alındığında, Türklerin bu kültürü (dağ başlarındaki kayalara yazı yazma kültürü), Anadolu'da daha da geliştirip yaygınlaştırması beklenirken hangi sebeple bu kültürden uzaklaştıklarının bir açıklaması olmalıdır. Araştırmacıların gündemine gelmeyen bu konuyla ilgili bir öngöründe bulunmamız gerekirse, bunu Türklerin Arap harflerini “Kuran yazısı” olarak görmelerine ve bu yazıya kutsiyet atfetmelerine bağlayabiliriz. Bugün bile dinî çevrelerde Arap harflerine kutsiyet atfedilmesine sık sık şahitlik edebilmekteyiz. Nitekim yakın zamanlara kadar, insanların yerde Arap harfli bir kâğıt parçası gördüklerinde, içeriğine bakmaksızın onu yerden alıp öperek alınlarına götürüp sonra yüksek bir yere bırakmaları bunun bir göstergesidir. Yine Arap harfleriyle yazıma “İslâmî yazı” denmesi (Ör. Bkz. Yazır, 1972: 75) de bunun bir göstergesidir. Bize göre tüm bunlar, eski dönemlerde Türk milletini, insanlar ve hayvanlar tarafından çiğnenebileceği endişesiyle, “Kuran yazısı”nın alelade yerlere, bu çerçevede ıssız yerlerdeki kayalara yazılmasının uygun olmayacağı yönünde bir anlayışa sürüklediği kanaatine ulaştırmaktadır.

Bugüne kadar, Anadolu'da Arap harfleriyle yazılmış yazıtların azlığı dikkate alındığında; tespit edilen örnekleri istisna kabul edebiliriz. Bu çerçevede, elinizdeki makalede tanıtımı ve değerlendirmesi yapılacak olan Antalya'nın Gazipaşa ilçesine bağlı Balca Yaylası'nda bulunan Arap harfli yazıtların da bu istisnai örneklerden biri olduğunu değerlendiriyoruz.

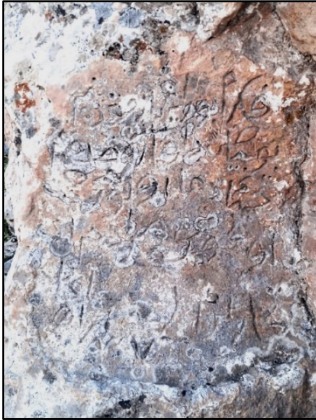

Fotoğraf 1: Her iki yazıtın karakalemle epigrafik belgelenmesi yapılmış fotoğrafı.

Aynı kayanın farklı yönleri bakan yüzeyinde bulunan yazıtları, kendi aralarındaki konumuna göre Güney ve Kuzey Yazıtı olarak adlandırmak mümkündür.

1. Güney Yazıtı:

Diğerine göre nispeten daha dar ancak daha düzgün bir yüzeye yazılmış olan bu şiirin yönü kuzeydoğuya bakmaktadır. Şiir dördlük tarzında *a, a, x, a* kafiye şekliyle, $5+5=10$ hece ölçüsüyle yazılmıştır. Dördüncü satırı 11 heceye sahiptir. Sonuncu dizenin son sözcüğü (*kāri*'lerim) yer sıkıntısına bağlı olarak şairin isminin bulunduğu 5. Satıra indirilmiştir. Son sözcükten sonra uzun bir L harfi biçimindeki işaret, şiirle şairin ismini birbirinden ayıran bir işaret olabileceği gibi, belki “şa’ir” diye okunabilecek bir kelime ya da okuyamadığımız daha başka bir kelime olabilir. Biz birinci ihtimali dikkate alarak değerlendirdik.

Fotoğraf 2: GY'nın epigrafik belgelenme öncesi görünüşü

Fotoğraf 3: GY'nın epigrafik belgelenme sonrası görünüşü

**Güney Yazıtı'nın matbu
Arap harfli biçimi**

فكرم بورايه يازمقده بنم
و بياض داشا قازمقده بنم
حياتم دعا اولوم رحمت
اوقتقم مرادم اي
قارءلرم سلمان ابراهيم

**Güney Yazıtı'nın Latin
çeviri yazısı
(transkripsiyonu)**

1. Fikrim buraya yazmakda benim
2. Bu beyāz daşa kızmaqda benim
3. Hayātım duā ölümüm rahmet
4. Okutmak murādım ey
5. kıri'lerim. / Süleymān İbrāhim

**Bugünkü Türkçeye
anlamı:**

1. Fikrimi buraya yazmadaki,
2. Bu beyaz taş kazımadaki (amacım)
3. Hayatım dua, ölümüm rahmettir
4. Okutmaktır amacım ey
5. okuyucularım / Süleyman(oğlu) İbrahim

Değerlendirme: Adının Süleyman İbrahim olduğu anlaşılan şairin dili, klasik Osmanlıcadan uzak, halk diline yakın bir Türkçedir. “Fikrim buraya yazmakda benim / Bu beyaz daşa kazmakda benim” dizeleriyle, esasen klasik divan edebiyatı eserlerinde gördüğümüz “sebeb-i telif” bölümünü yerine getirmiştir. Bu durum her iki yazıtın şairinin aynı olduğunu, Güney Yazıtı'nın Kuzey Yazıtı'ndan daha önce yazıldığını ortaya koymaktadır. Şair, Güney Yazıtı ile, esasen Kuzey Yazıtı'nda dile getireceği asıl duygu ve düşüncesine bir zemin oluşturmuştur. Her iki yazıttaki şiirlerin aynı şahıs tarafından yazıldığını gösteren bir diğer kanıt da; yazıtlarda tek bir şair adına ve tek bir tarih bilgisine yer verilmiş olmasıdır. Güney Yazıtı'nda şairin adına yer verilip tarih bilgisine yer verilmezken, Kuzey Yazıtı'nda, tam tersine şair adı verilmeyip tarih bilgisine yer verilmiştir.

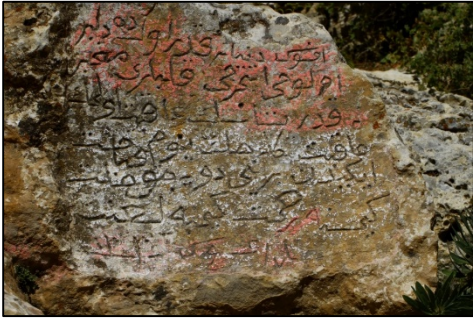
Yazıtlardaki ifadelerden çıkarılabilecek bir diğer sonuç da, şair ile şiiri kayaya kazıyan kişinin aynı şahıs olup olmadığıdır. Güney Yazıtı'nda geçen “Fikrimi buraya yazmada benim” ifadesi bu konuda yeterli bir bilgi verir niteliktedir. Buna göre; yazıtlardaki şiirlerin şairleri ile yazıtı kayaya kazıyan kişinin aynı şahıs, yani Süleyman İbrahim olduğu söylenebilir. Her iki yazıttaki yazı karakterleri de bunları yazanın aynı şahıs olduğunu gösterir mahiyettedir. Güneydeki yazıtta yer alan müellif bilgisi, şairin “Süleyman İbrahim” şeklinde iki isimli biri olduğunu gösterebileceği gibi; şiirlerin halk diline yakın olmasından hareketle ve yörede isim kullanım bilgisi dikkate alındığında ismin “Süleymanoğlu İbrahim” anlamında kullanılmış olması da mümkündür. Zira yörede geleneksel kimlik ifadesinde; örneğin dedesi Musa, babası Mustafa olan bir kişi, kendisini tanıtırken “Ben Musa Mustafa'nın kızıyım/oğluyum.” diye tanıtabilir. Bu kimlik takdimi, bugün bile yaşı 80-90'larda olan nesil arasında kullanılmaktadır. Ancak yaylanın kullanıcıları olan Göçük köyü sakinleri arasında yaptığımız söyleşilerde, bölge halkının geçmişte, adı Süleyman İbrahim olan ya da Süleymanoğlu İbrahim olan bir kişiyle ilgili ortak hafızanın bulunmadığını dile getirilmiştir.

Şair, 3. dizede, “Hayatım dua, ölümüm rahmet” ifadesiyle, “Hayâtî hayrun lekum ve memâtî hayrun lekum” şeklindeki hadise atıf yaptığı (Bkz. el-Bezzâr, 1979: I., 397) anlaşılmaktadır. Hayatla ölümü denk gören tıpkı hayat gibi ölümün de rahmet olduğunu ifade eden bu anlayışa dikkat edilirse, şairimiz Süleyman İbrahim’in dini ve tasavvufi bilgisinin epey derin olduğu söylenebilir. Yine, aynı şiirde geçen “Okutmak muradım ey karilerim” ifadesi de ayrıca önemlidir. Zira, bu ifadeyle şair, topluma okumanın önemli olduğu mesajını vermektedir. Tüm bunlar, şairin halkına karşı sorumluluk duygusu içinde hareket eden aydın bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir niteliktedir. Yine aynı dize, ilgili yazıtların niçin bu önemli su kaynağının başındaki kayalarda bulunduğunu da açıklar niteliktedir. Çünkü o, yayla halkının uğrak noktası olan bu yerde böyle bir eser bırakarak herkese ulaşmak ve herkese nasihatlerini duyurmak istemiştir.

2. Kuzey Yazıtı: Bu yazıt, Güney Yazıtı olarak adlandırdığımız yazıtın devamı niteliğinde olup şair, halka nasihat amacıyla dile getirdiği sözleri bu yazıtta ifade etmiştir. Bu yazıttaki şiir, 6+5 = 11’li hece vezniyle yazılmıştır.

Fotoğraf 4: KY’nın epigrafik belgeleme yapmadan önceki görünüşü

Fotoğraf 5: KY’nın karakalem ve tebeşirle yapılan epigrafik belgeleme sonrası görünüşü

**Kuzey Yazıtı’nın matbu
Arap harfli biçimi**

افسوس دنیا نہ قدر اولسه ده دلبر
اولومی ایتمز می قلبلری مغیر
نه قدر یشاساک عاقبت اولمک
عاقبت کله جک یوم قیامت
ایکیندن برینی دویه جق ملت
کیمنسه رحمت کیمنه لعنت
با ۷ اغسطس سنه ۱۳۰۲

**Kuzey Yazıtı’nın Latin
çeviri yazısı
(transkripsiyonu)**

1. Efsûs dünyâ ne kadar olsa da dilber
 2. Ölümü etmez mi kalbleri muğber
 3. Ne kadar yaşasan ‘akıbet ölmek
 4. ‘Akıbet gelecek yevm-i kıyâmet
 5. İkiden birini duyacak millet
 6. Kimisine rahmet kimine la‘net
- (?) Bâ 7 (?) Ağustos sene 1302 (? 1336)

**Bugünkü Türkçeye
anlamı:**

1. Eyvah!/Yazık! Dünya ne kadar hoş olsa da
 2. (İnsanın) ölümü incitmez mi kalpleri?
 3. Ne kadar yaşasan da akıbet ölümdür
 4. Sonunda gelecek kıyamet günü
 4. İkisinden birini duyacak (bulacak/yaşayacak) insan
 5. Kimine rahmet (olacak) kimine lanet
- Tarih: (?) 7 Ağustos sene 1886 (? 1920)

Değerlendirme: Güney yazıtının değerlendirmesi yapılırken ifade edildiği gibi, bu yazıt Güney yazıtının devamı niteliğinde olup şair, okuyanlara, yani halka, öğüt niteliğinde mesajlar vermektedir. Hayatın güzelliği karşısında ölümün üzücü olduğunu ancak ne kadar uzun yaşansa da ölümün ve kıyametin kaçınılmaz olduğunu anlatmaktadır. Dünyada yapılanların karşılığı olarak kimine Allah'ın rahmetinin kimine de lanetinin yağacağını ifade ederek insanların hesap günün bir gün mutlaka geleceği bilinciyle yaşamları gerektiğini öğütlemektedir. Esasen bu, Enbiyâ suresinin 35. ayetinde geçen “Küllü nefsin zâikatü'l mevt” (‘Her canlı ölümü tadacaktır.’) ayetine yapılan bir telmih olup buna Türk halk edebiyatı metinlerinde çok sık rastlanmaktadır (Temizkan, 2015: s.198)

Yazıtın son, yani tarih bilgisini içeren satırı, kayanın bu bölümünün diğer satırlara göre daha fazla nem almasına bağlı olarak yıpranması sebebiyle, yeterince okunaklı değildir. Tarihin baş kısmında Türkçe ‘de’ anlamına gelen “fi” ifadesi beklense de, yazıtta bunun yerine ‘ile’ anlamına gelen “bâ” ifadesi kullanılmış gibidir. Bunun yanındaki karakterin ‘7’ anlamına gelen ‘v’ olmalıdır. Ondan sonra gelen ifadenin “Ağustos” olduğunu söyleyebiliriz. Sonrasında gelen “Sene” ifadesidir ve onun üzerinde bulunan da yıl bilgisidir. Yılı gösteren rakamlardan ilkinin “1”, ikincisinin “3” olduğunu söylemek mümkünse de üçüncü ve dördüncü sayılar açık değildir. Dolayısıyla yıl, 1302 olabileceği gibi 1336 da olabilir. İlkinin esas alırsak, yazıtların 1886, ikincisini esas alırsak 1920 yılına ait olduğunu söyleyebiliriz.

Buradaki “ağustos” ifadesi, yazıtların tarihini belirleme açısından küçük de olsa bir ipucu niteliğindedir. Zira Osmanlıda kullanılan Hicri takvimde kullanılmayan “ağustos”, Osmanlı'nın 1790'da Rûmî takvime geçmesiyle (Bkz. Özsaray, 2019, s. 36-37) kullanılır olmuştur. Bu da yazıtın 1790 sonrasına ait olduğunun açık delidir.

3. Dokurcun Çizelgesi: Yukarıdaki iki yazıtın haricinde aynı noktada bir epigraf daha bulunmaktadır. Yazıtların hemen alt kısmında bulunan bu belge, zemine batık düz bir kaya üzerinde bulunmakta olup kakma usulle 40 cm çapında çizilmiş “dokurcun” tablosudur.

Moğolca olduğu değerlendirilen sözcüğün ‘dokuz’ anlamına gelen “dokur” ve görevi tam olarak belirlenemeyen “cun” ekinden geldiği değerlendirilmektedir (Eren, 1999, s. 117).

Fotoğraf 5: Dokurcun / dokuztaş oyun çizelgesinin doğal görünüşü

Bu epigraf, Türklerin geçmişine ait önemli bir kültür ögesini belgelemesi açısından önemlidir. Geçmiş zamanlarda, düz bir taş veya kaya üzerine; yeşil ot, kömür, tebeşirimsi bir taşla ya da burada olduğu gibi zahmete katlanarak taşla nakşedilmek suretiyle çizilen oyun toblosu, iç içe çizilen üç karenin orta kısımlarının çizgilerle birleştirilmesiyle şekillendirilir. Yörede “dokuztaş” olarak bilinen oyun, sosyokültürel olarak büyük benzerlik içinde bulunan komşu Gülnar ilçesi ve yöresinde “dokurcun” olarak bilinmektedir.

Daha çok su kaynaklarının başında, öğle sıcaklığında hayvanlar dinlenirken, boşluktan yararlanan çobanların oynadıkları bu oyun, karşılıklı iki kişiyle ve dokuzar taşla oynanır. Hem bir eğlence hem de bir akıl oyunu olan dokurcun bölgede, henüz köyden kente göçün hızlanmadığı, yani 40-50 yıl öncesinde yaygın bir şekilde oynanmaktaydı.

Sonuç

İslam’dan önce kullandıkları Köktürk yazısıyla, dağ başlarında, kayalarda iz bırakan Türklerin bu güçlü yazı geleneği arkeolojik buluntularla sabit olsa da, aynı zenginliğe Anadolu’da Arap harfleriyle tanık olmadığı bir gerçektir. Oysa tarihi süreçte okur-yazarlığın sürekli arttığı düşünüldüğünde, Anadolu’da dağ başlarında kayalarda Arap harfli yazıtların Orta Asya, Güney Sibirya, Moğolistan coğrafyalarındaki Köktürk harfli yazıtlara göre daha çok olması beklenirdi. Böyle olmamasının sebebi, Arap harflerinin halk arasında “Kuran Yazısı” olarak adlandırılmasına ve ona özel bir anlam yüklenerek kutsallık atfedilmesine bağlanabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde; Gazipaşa ilçesine bağlı Balca Yaylası’ndaki bu ikiz yazıt örneği, bölgenin ve ülkenin önemli kültürel mirası olarak kabul edilmeli ve koruma altına alınmalıdır.

Yaylada bulunan üç epigraftan ikisi Osmanlının son dönemlerine ait Arap harfli Türkçe şiiirdir. Yazıtların birinde 4, diğerinde 6 dizeden oluşan şiirler

bulunmaktadır. Şiirler esasen birbirinin devamı niteliğinde olup Güney yazıtı diğer yazıtın sebeb-i telif kısmı niteliğindedir. Gerek yazı usulü ve gerekse şiirlerdeki konu bütünlüğü, yazıtlardaki şiirlerin aynı kişi tarafından yazıldığına işarettir. Yine iki yazıtta tek bir kişi adının geçmesi de bunu göstermektedir. Güney yazıtının altında bulunan Süleyman İbrahim, hem şiirlerin sahibi hem de yazıtı kayaya kazıyan kişi olmalıdır. Şiirlerin yazarı Süleyman İbrahim şeklinde birleşik bir isim olabileceği gibi, şiirlerin halk diline yakın olmasından hareketle ve yörede isim kullanım bilgisi dikkate alındığında ismin esasen Süleymanoğlu İbrahim anlamında kullanılmış olması da mümkündür. Şair (Süleyman İbrahim ya da Süleymanoğlu İbrahim) hakkında elimizde herhangi bir bilgi mevcut değildir.

3. epigraf, Anamur yöresinde “dokuztaş”, yine bölgede “dokurcun” olarak bilinen bir zekâ oyunun çizelgesidir. 40-50 yıl öncesine kadar yörede özellikle çobanlık yapan çocuklar ve gençler arasında, oynanan bu oyun bir eğlence olması dışında kişilerin birbirlerinin zekâsını sınadıkları bir yarıştı.

TEŞEKKÜR

Balca yaylasındaki sakinlerden epigrafikların varlığını öğrenip bazı fotoğraf örnekleriyle bizleri haberdar eden ve bizi bölgeye davet ederek yaylaya ulaşımımızı sağlayan Anamur Orman Bölge Müdürü İsmail Gübeş'e bölgenin kültür tarihine ilgisi ve çalışmamıza katkısı dolayısıyla içten teşekkür ederim. Ayrıca bazı sözcüklerin okunması konusundaki fikirleri için Prof. Dr. Mehmet Temizkan'a, yazıtın tarihi konusundaki fikirleri için de Dr. Öğr. Üye. Ragıp Muhammed'e teşekkür ederim.

Hakem Değerlendirmesi: Kör hakemlik.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Tek Yazar %100.

Etik Komite Onayı: Yazar tarafından çalışmanın etik kurul iznine tabi olmadığı bildirilmiştir.

Finansal Destek: Yazar çalışma ile ilgili bir finansal destek alınmadığını bildirmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çalışma ile ilgili potansiyel çıkar çatışması bulunmadığını bildirmiştir.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarına aittir.

KAYNAKÇA

Alyılmaz, C. (2007). *(Kök) Türk harfli yazıtların izinde*. Karam Yayıncılık.

Demir, A. (2021). *Urfa ve çevresi Eyyûbîler tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

el-Bezzâr. (1979). *Keşfü'l-estâr 'an zevâ'idî'l-bezzâr*. Er-risale.

Ercilasun, A. B. (2015). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*. Akçağ Yayınları.

- Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. Bizim Büro.
- Gedik, E. (2017). Germiyan beyi II. Yakub külliyesine ait taş vakfiye ve vakfedilmiş mülklerin ad ve bulundukları yer açısından değerlendirilmesi. M. Ersan & M. Şeker (Yay. Haz.), *Germiyanogulları Beyliği* içinde. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Günay, V. (2005). Ali Yardım, Amasya Kaya Kitâbesi (Bâyezid Paşa İmâreti Vakfiyesi), Ankara 2004, Amasya Valiliği Kültür Yayınları, 9, XVI+157 s. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 20(1), 225-227.
- Keskin, M. Ç. (2016). Bayezid Paşa: Vezir, entelektüel, sanat hamisi. *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, 48, 1-37.
- Özсарay, M. (2019). Osmanlı belgelerinde kullanılan tarih türleri. *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1, 28-41.
- Othman, A., & Gorea, M. (2016). Une inscription runique centreasiatique à Sura (Moyen-Euphrate syrien): Présentation et observations préliminaires. *Semitica et Classica*, 9, 251-260.
- Şahin, İ. (2012). İçel/Gülnar'da eski Türklere ait yeni tespit edilmiş epigrafik belgeler: Tanıtımı ve ön değerlendirmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, 31, 275-300.
- Uysal, A. O. (2006). *Germiyanogulları Beyliğinin mimarî eserleri*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Tekin, T. (1997). *Tarih boyunca Türkçenin yazımı* (M. Ölmez, Yay. Haz.). Simurg.
- Tekin, Ş. (1993). *Eski Türklerde yazı, kitap ve kağıt damgaları* (R. Tüba Çavdar, Baskıya haz.). Eren Yayıncılık ve Kitapçılık.
- Temizkan, M. (2015). *Türk halk şiirinde sureler ve âyetler*. Kömen.
- Tütüncü, M. (2015, Mayıs). Türkiye'de en eski Türkçe kitabe Eskişehir Seyitgazi ilçesinde bulundu. *Düşünce ve Tarih Dergisi*, 16-23.
- Yazır, M. B. (1972). *Medeniyet âleminde yazı ve İslâm medeniyetinde kalem güzeli-I*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

This study presents the epigraphic documentation, philological analysis, and historical contextualisation of two Arabic-script inscriptions discovered on the Balca Plateau in Gazipaşa (Antalya). Although their existence had long been known by local pastoral communities, they entered scholarly literature only after systematic documentation conducted in 2023. Situated at an altitude of approximately 1900 meters near a primary water source, these inscriptions constitute an exceptional case within Anatolian epigraphy, given that Arabic-script texts in the region overwhelmingly occur on architectural media—such as tombstones, mosques, bridges, fountains, and other public structures—rather than on natural rock surfaces. Their non-architectural and mountainous setting elevates their significance for both cultural heritage and historical linguistics.

The *Southern Inscription* comprises a quatrain composed in a syllabic meter (5+5), articulated through a vernacular yet structurally coherent poetic register. The poet explicitly states his authorial intent in a manner reminiscent of the classical *sebeb-i telif* tradition. The inscription identifies its author as “Süleyman İbrahim,” who, based on

stylistic consistency and internal textual evidence, was likely both the composer and the engraver. The text foregrounds theological reflections on the transience of worldly existence, the reciprocity between life and divine mercy, and the moral imperative of reading and contemplation. The invocation “Okutmak muradım ey kâri’lerim” suggests an overt pedagogical orientation aimed at the literate members of the plateau community.

The *Northern Inscription* is thematically and structurally continuous with the first and consists of six lines in an 11-syllable meter. It advances the admonitory dimension of the preceding text, emphasizing the inevitability of death, the eschatological certainty of the Day of Judgment, and the moral bifurcation of divine reward and punishment. The verses demonstrate clear intertextuality with Qur’anic discourse— particularly the ayah “Küllü nefsin zâiqatü’l-mevt”— a motif widely attested in Turkish folk poetry. A partially eroded date formula appears to record the year either as AH 1302 (1886 CE) or AH 1336 (1920 CE); the presence of the term “Ağustos,” which belongs to the Rumi calendar system adopted in 1790, confirms the inscription’s late Ottoman chronology.

In addition to these two textual inscriptions, the site contains a third epigraphic element: a carved diagram representing the traditional strategic game known as “dokurcun” or “dokuztaş.” This engraving bears witness to local recreational practices and enhances the ethnographic value of the site by documenting a cultural element associated with herding communities of the region.

The study further interrogates the relative scarcity of Arabic-script rock inscriptions in Anatolia, contrasting this phenomenon with the prolific tradition of runiform Turkish inscriptions in Inner Asia. The research argues that the sacred status attributed to Arabic script—commonly conceptualized as “Qur’anic writing”— likely inhibited its inscription on unprotected or profane surfaces such as rocks, thereby limiting the diffusion of such epigraphic forms despite the widespread use of the Arabic alphabet in administrative and literary domains.

In conclusion, the Balca Plateau inscriptions represent an invaluable contribution to the epigraphic corpus of late Ottoman Anatolia. They illuminate vernacular religious expression, folk poetic forms, and the cultural practices of highland communities. As rare specimens of Arabic-script rock epigraphy, they warrant systematic preservation and further interdisciplinary investigation.